

Zájezd do vojenského prostoru Libavá

Dne 10. 6. 2006 uspořádal Vlastivědný kroužek Oderské vrchy další ze zájezdů do prostoru Vojenského újezdu Libavá. Opět nás prováděl pan ing. Milan Valovič, bývalý přednosta VÚ.

Vyjeli jsme ze Spálova přes Kozlov prohlédnout si zaniklou obec Kyjanice. Poté jsme navštívili památník Zákřovský Žalov, pak jsme přes vesnici Kozlov dojeli k prameni Odry. Odtud jsme se vydali do bývalé vesnice Varhošť, na vrch Strážisko, do Velké Střelné a putování jsme skončili v místě zvaném Zelený kříž.

Kyjanice

V česky psaných pramenech nacházíme názvy Kyjanka, Kylianka (1548, 1569) nebo Kojanka (1557, 1573). První zmínky o obci jsou již v roce 1364. Roku 1548 prameny hovoří o zaniklé obci mezi Kozlovem a Velkým Újezdem. Ves stávala jižně od Kozlova, známý byl Kyjanický mlýn. V 18. století mlynář dostával plat za to, že nebude přechovávat podezřelé osoby. Dostával i dřevo na opravu mlýna a na vykázaném místě mohl pást krávy. U vodního mlýna byla později i pila. Vyráběla se zde prosná kaše a šindel na krytí střech. Do roku 1892 vlastnila pilu i mlýn rodina Schwarzova. Potom mlýn i pilu koupil Franz Losert z Čermné. Další majitel Otto Losert vše přebudoval na parní pohon. Pila dodávala dřevo do Lipníka nad Bečvou, odtud bylo po železnici dopravováno k zákazníkům. Mlýn později zanikl a pila byla zrušena po druhé světové válce. Zařízení pily bylo odsunuto na Slovensko. Existuje maketa pily. V obci byl i hostinec, obchod a po nějakou dobu dokonce i jednotřídní německá škola. Hospoda poskytovala stravování i ubytování. Roku 1919 zde byly na samotě 4 domy s 62 obyvateli. Muži ze samoty nacházeli zaměstnání u finanční stráže, děti chodily do školy buď do Kozlova, nebo do Velkého Újezdu.

Místo, kde stával mlýn, bylo zabráno sovětskou armádou. Správní budova sloužila jako vojenský objekt s kasárnami. Problém byl s odpadem a s nedostatkem vody. V roce 1996 a 1997 byla správní budova zrenovována. Za dva roky po renovaci byla podpálena žhářem a obnovena již nebyla. Dnes jsou na místě patrné zbytky hospodářské budovy a poničený kříž u hlavní cesty. Budova je stržena deset let a příroda zahlašuje poslední stopy osídlení.

Zákřovský Žalov

Pomník Žalov se nachází v nadmořské výšce 485 metrů. Pomník byl postaven v roce 1949 na památku mužů a chlapců ze Zákřova u Tršic, z Velké Bystřice, z Doloplaz a jiných míst, kteří na tomto místě byli zavražděni dne 20. 4. 1945.

Na jaře roku 1945 Němci ustupovali ze svých pozic v celé Evropě. Na našem území došlo k nárůstu partyzánského hnutí. Gestapo nasadilo mezi lidi konfidenty. Jeden z nich udal gestapu, že v hájovně v Zákřově jsou schovány zbraně. V tomto prostoru operovali Vlasovci. Pod vedením německého kapitána zahájili 18. 4. 1945 akci proti Zákřovu. Vesnice byla obklíčena německými vojáky. Vlasovci zahájili útok proti vsi, zajímali lidi, stavení lehla popelem. Ženy, děti a muže nad 50 let propustili, ostatní zadržené mučili a nutili přiznat se, že jsou partyzáni. Zajaté muže odvezli do dřevěné boudy v Žalově, zde je postříleli, boudu obložili dřevem a zapálili. Poté spáleniště zaházeli hlinou. Vlasovci místo hlídali do 8. 5. 1945. Manželkám namluvili, že muži žijí.

Dnes je popel zavražděných uložen na hřbitově v Tršicích. V základech pomníku je schránka s ostatky a deska s textem, co se stalo. Na pomníku je nápis MY DALI ŽIVOT, VY DEJTE LÁSKU. Na památku obětí bylo kolem pomníku vysázeno 19 lip, ovšem dnes tady již žádnou nenaleznete, neboť lípa zde nemá původní stanoviště. Dříve se u pomníku konávaly pietní akce Olomouckého kraje. Z tohoto místa si můžete udělat pěknou vycházku ve směru Ranošov – Kozlov.

Kozlov

Je jednou z pěti obcí, které ve vojenském prostoru přežily z původních 23. Dalšími jsou Slavkov, Luboměř pod Strážnou, Heralovice a Město Libavá.

Kozlov leží v nadmořské výšce 620 metrů. Původně se jmenoval Kozlovice. Obyvatelé byli Češi. První zmínka o obci je z r. 1324, kdy ji koupil Petr z Kozlovic. V roce 1406 obec patřila k Helfštýnu, v roce 1548 byla pústa. V roce 1656 byla nově založena německými kolonisty. Během své existence patřila ves k Velkému Újezdu, v letech 1938 – 1945 k Moravskému Berounu, od r. 1949 k okresu Olomouc. V roce 1955 byl Kozlov opět uváděn jako zaniklý, později byl místní částí Města Libavá.

V obci jsme zhlédli budovu školy. Uvedu několik údajů z její historie. Do roku 1788 chodily děti z Kozlova do školy do Velkého Újezdu. Protože Velký Újezd je daleko a cesta byla neschůdná, byla v roce 1788 v Kozlově zřízena německá škola. První školní budova byla postavena v roce 1789. Roku 1884 byla postavena nová jednopatrová budova s dvěma učebnami a bytem pro nadučitele. České vyučování v Kozlově začalo až 1. 9. 1945. Škola zde existovala do roku 1976, po jejím zrušení navštěvovaly děti ZDŠ ve Velkém Újezdě. Škola v Kozlově byla obnovena na podzim roku 1991.

Kostel v obci byl postaven v roce 1927, v letech 1995 a 1996 byl zrenovován. V obci bývala četnická stanice, tři hospody, dva obchody. Pěstovalo se zde konopí, z něho se vyráběly provazy a lana. Po odsunu německého obyvatelstva v letech 1946 – 1947 začal život v obci skomírat.

V roce 1900 měl Kozlov 584 obyvatel, v roce 1930 562 obyvatel, z toho nebyl ani jeden Čech, v roce 1960 měla obec 170 obyvatel, dnes má 265 obyvatel.

Pramen Odry

Další zastávkou bylo prameniště Odry. Prameniště je pro turisty přístupné v soboty a neděle, dále o státních svátcích. Ve všední dny se nedoporučuje pramen navštěvovat, protože se na střelnicích ve vojenském prostoru může střílet. Turista má jasno- pokud je závora zavřená, nejde dál.

Pramen Odry se nachází ve výšce 633 m n. mořem. O prameniště v minulosti vedla spor panství, kam náležel Kozlov a panství, kam příslušela Varhošť. Písemná zmínka o prameništi je již z 11. století. Za prameništěm se nachází nejvyšší vrch oblasti, a to Fidlův kopec, 680 m n. m, ten patří do katastru obce Varhošť.

Původně u prameniště stával starý hraniční strom – platan. Roku 1821 byl vystřídán první šestibokou dřevěnou besídkou, tu v roce 1843 nahradila zděná kaple. Ta byla zničena větrnou smrští v roce 1910 a ještě téhož roku byla postavena nad pramenem nová šestiboká besídka s jehlancovitou střechou pokrytou břidlicí. Stavba zde stojí dodnes.

Varhošť

Od pramene Odry jsme se vydali do obce Varhošť – Hasticht. Obec měla nadmořskou výšku 601 m. První zmínka o obci je již z r. 1141. Ve znaku obce je strom a zajíc. V roce 1589 byla obec povýšena na městečko. Zaniklá obec se nacházela v severovýchodní části

okresu Olomouc. Varhošť bývala nejmenší vesnicí ve vojenském újezdu. V roce 1930 v obci žilo 338 Němců, 10 Čechů a 1 cizozemec, v roce 1946 zde žilo 450 lidí. Po odsunu německého obyvatelstva v dubnu 1946 zůstalo v obci 170 Čechů, kteří se museli v říjnu 1946 vystěhovat. Domy i hospodářské budovy byly postupně likvidovány. Z vesnice dnes zůstal kříž s kamennou deskou, cesta je lemována patníky. Vesnicí protékal potok Hadovec. V obci stávala kaple svatého Notburgy, škola, dva mlýny, hostinec, rychta, památník obětem 1. světové války, myslivna. K varhošťské myslivně patřila i pila ležící na Odře. Ve Varhošti bývalo velmi tvrdé podnebí, časté průtrže mračen, vichřice a krupobití. Průměrná roční teplota je 5,8°C. Pole v okolí obce jsou málo úrodná. V roce 1896 se Varhošť marně snažila spojit silnicí s Daskabátem. V roce 1901 žádal Velký Újezd o postavení silnice k Varhošti, v r. 1938 se na společné silnici pracovalo, ale práce nikdy nebyly dokončeny.

Odsun Němců byl velmi tvrdý a rychlý, ve chlévech zůstal dobytek, o který se neměl kdo starat. Do vylidněné vesnice tajně chodili dojít krávy příbuzní z Daskabátu.

Na území Varhoště se dnes dostanete pouze s povolením VÚ a s doprovodem. V okolí je nebezpečná munice.

Z Varhoště jsme se vydali k Varhošťskému rybníku. V 60. letech 20. století zde byla zřízena protipožární nádrž, byly sem nasazeny ryby a nádrž je rybným revírem. Povolenku k odchytu ryb vydává vojenský újezd. Z rybníka vytéká Varhošťský potok. Vodní toky tohoto jména jsou dva – jeden vtéká do Odry, ležel na něm Schwarzův mlýn, druhý teče podél Boresu k Velké Střelné.

Ve vojenském prostoru bývalo 23 vesnic, dnes z nich zbyly pouze ruiny. Ne všechny škody na budovách má na svědomí armáda. Po vystěhování obyvatelstva ustanovila vojenská správa komise, které třídily majetek prázdných obcí. Některé objekty v bývalých vesnicích byly armádě trvale k dispozici; staré, zchátralé a nepotřebné, nebo příliš vzdálené, byly určeny k demolici. O tom, které to budou, rozhodovaly civilní komise. Lidé v republice si odkupovali domy určené k demolici. Na propustku si odvezli vše, včetně stavebního materiálu. Nejhůře se chovali tak zvaní „zlatokopové“, kteří hledali zakopané „poklady“ po Němcích. Opuštěné domy postupně chátraly, armáda využívala objekty ke svým cvičením a o zbytek se postarala příroda.

Strážisko

Od Varhošťského rybníka jsme se vydali na 664,5 m vysoký vrch Strážisko. Je to zcela jistě největrnější místo celého vojenského prostoru, ale návštěvník (pokud ho neodfoukne vítr) má možnost vidět neuvěřitelný kus světa. Např. zcela zarostlé údolí obce Jestřábí a věž kostela této bývalé vesnice. Z kopce je dobrý výhled na Olomouc, Hanou, viděli jsme televizní věž v Radíkově (nedaleko je pevnůstka postavená za Marie Terezie na obranu proti Prusům), ZOO, nejvyšší kopec Nížkého Jeseníku Jedlovou, větrné elektrárny v Hrubém Jeseníku, Praděd, sopku Slunečná směrem na Olejovice, bývalou vesnici Nová Ves, Fidlův kopec, Bores, poutní místo Hostýn a jiná místa.

Ze Strážiska jsme pokračovali na Velkou Střelnou. Podél cesty jsou masové hroby Němců, kteří zemřeli cestou, když přehali před Rudou armádou. Celkově je to nepříjemné místo. Traduje se, že na pravé straně od cesty v lesích žije zlá čarodějnice, která škodila lidem.

Velká Střelná je známá tím, že je tam největší střelnice vojenského prostoru, v okolí je hluboký břidlicový důl. Na území zaniklé vesnice stojí dodnes ruiny kostela.

Viděli jsme i bývalou; vesnici Olejovice, zde se nacházel lom na kámen na stavbu domů. Projeli jsme zaniklou Novou Vsí. Za obcí bývalo cikánské tábořiště. Život cikánů za Rakouska-Uherska i za první republiky se řídil příkazy, např. přes noc nesměli být mimo povolené tábořiště.

Dále jsme projížděli chráněným územím Smolenská luka – chráněný je rybník a rostliny okolo. Jedná se o jediné chráněné území ve vojenském prostoru.

Náš výlet jsme zakončili u Zeleného kříže, kde jsme se rozloučili s p. ing. Valovičem a vydali jsme se domů.

Panu Milanu Valovičovi děkujeme za poutavý výklad, poskytnuté materiály a především za možnost poznat historii zaniklých obcí.

Ing. Milan Valovič, Mgr. Jarmila Mazáčová